

Ілля Давіденко

ПРО ДРУЖБУ, ВШАНУВАННЯ ЮВІЛЕЮ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО І ЖИТТЯ СПІЛЬНОТИ

Життя спільноти, життя науки – усе те, що відбувається поза текстами, – слід детально документувати. Сам собою спогад – матерія вельми непевна, а надто спогад незаписаний і неопублікований. Саме тому створення документів, зокрема й таких-ось дописів, вельми важливе: воно фіксує наш шлях, робить його публічним, перетворює його на ресурс для тих, хто бачитиме, куди нам, урешті, вдасться дійти. Ну а окрім того, такі дописи дають змогу поділитися досвідом із колегами й віддати заслужену шану людям і проектам, які створюють культурний ландшафт сучасної і, переконаний, майбутньої України.

Із п. Олегом Панібратенком, керівником проекту *Майстерня Чижевських*, депутатом Олександрійської міської ради і членом Спільноти журналу *Sententiae* (далі – Спільнота), ми познайомилися близько року тому, 29 квітня 2023 р. на першій зустрічі зазначеної Спільноти, зустрічі, що сама собою вже була явищем унікальним [Опря 2023]. Адже, задумаймося, як часто вельми спеціалізований і цілком академічний журнал, особливо на наших теренах і з урахуванням особливостей нашого часу й контексту, стає точкою тяжіння для різних поколінь вчених, представників громадськості й бізнесу, зацікавлених у розвитку фахової гуманітаристики?

А проте, обіч програмових подій, такі заходи цінні спілкуванням учасників – тим, без чого жодна спільнота не могла би бути живою. Знайомство з п. Олегом відбулося після нашої з Владою Давіденко доповіді про можливості реалізації молодих фахівців-філософів у сучасній Україні. Нашого співрозмовника, здалося тоді, зацікавили насамперед Владині слова про її інтерес до дослідження Чижевського. Проте зараз я розумію, що йшлося насправду про дещо більше: з одного боку, про щире бажання підтримати молодих фахівців, а з іншого – про долучення молоді енергії та натхнення до тих процесів культурного будівництва, якими займається п. Олег та проект *Майстерня Чижевських* в Олександрії. Наше знайомство завершилося тим, що він презентував нам присвячені Чижевському брошури, видані *Майстернею Чижевських*, і запросив відвідати Олександрію, щоби познайомитися з містом, його культурним простором, а також краще уявити можливі форми інтелектуальної активності, які ми могли би запропонувати.

Уже в липні ми змогли скористатися цим запрошенням. Для нас і п. Віталія Хроця п. Олег організував украй інтенсивну програму. Зокрема, ми відвідали будинок-музей Дмитра Чижевського, Павлівський ліцей ім. Василя Сухомлинського і тамтешній меморіальний музей Сухомлинського, а також зустрілися з міським головою Олександрії п. Сергієм Кузьменком.

© І. Давіденко, 2024

Уже восени 2023-го р. я запустив свій курс філософії для підлітків «Управність і відповідальність мислення» [Давіденко 2023], який став одним із перших проєктів молодих фахівців, розроблених і презентованих за сприяння Спільноти. Уже на підсумковій річній зустрічі Спільноти (17.12.2023, Києво-Печерська лавра) п. Олег запросив мене реалізувати цей курс в Олександрії на базі гімназії ім. Дмитра Чижевського. Курс, який відбувся вже в березні 2024-го, став можливим у співпраці із п. Олегом і *Майстернею Чижевських*, заступницею міського голови Олександрії із гуманітарних питань п-і Іриною Чемерис, директором гімназії п. Тарасом Бабаком і вчителем гімназії п-і Тетяною Руденко. Проведення цього курсу саме в гімназії ім. Дмитра Чижевського стало вельми символічним. Адже насправду вимірів культури пам'яті більше, ніж один. І один із них – культура пам'яті через практикування. Ми розглядали цей курс саме як прояв культури пам'яті про Чижевського через практикування двох важливих для нього персонально речей: філософії та неформальної освіти¹, та ще й у названій на його честь гімназії.

Саме під час моїх відвідин Олександрії з курсами п. Олег запропонував долучитися в ролі консультанта, модератора і учасника події до команди, яка працювала над розробкою і підготовкою масштабного заходу на вшанування 130-річного ювілею вченого.

Святкування ювілею вченого в Олександрії почалося 3 квітня заходами, організованими Олександрійською міською радою. У цей день відбулося урочисте відкриття й покладання квітів до нової пам'ятної дошки на честь Чижевського, яка знаходиться біля входу до будинку-музею вченого. Після того гостей запросили всередину (музей, до слова, із часу наших минулорічних відвідин поповнився новими експонатами), де після виступу завідувачки Тетяни Шуткіної відбулася театралізована екскурсія за участі студентів фахового коледжу. Опісля гостей запросили до іншого крила будинку, де розташована філія Олександрійської центральної міської бібліотеки. Тут свої доповіді, присвячені Чижевському і його часу, представили Ірина Валявко, Інна Голубович, краєзнавці Кропивниччини, зокрема Олександр Чуднов і Надія Жахалова, представники обласних бібліотеки і краєзнавчого музею, а також представники міської влади. Після цих заходів ми в компанії п. Олега, Олександра Чуднова, а також Ірини Валявко й Інни Голубович майже до самої ночі гуляли містом, спілкуючись та розмірковуючи про сенси міста Олександрія та перспективи культурного розвитку громади.

Наступного дня – 4 квітня – відбулися публічні читання з нагоди 130-ї річниці від дня народження Дмитра Чижевського, організовані *Майстернею Чижевських* у співпраці з Олександрійською міською радою. Захід проходив у Олександрійському театрі, із вікон якого видно будинок-музей філософа. Сам театр, до слова, є знаковим місцем для історії української культури, адже на його підмостках давали вистави корифеї української сцени й починали кар'єру відомі театральні діячі України ХХ ст. Перед початком читань у будівлі театру відбулося урочисте погашення першої випущеної Олександрійською громадою марки, присвяченої ювілею філософа і згодом презентованої учасникам заходу міським головою п. Сергієм Кузьменком.

¹ Зрештою, стала прихильність до неформальної освіти була однією з сімейних традицій Чижевських: Іван Костянтинович, батько філософа, був відомим організатором гуртків неформальної освіти в Олександрії, і Дмитро перейняв від нього цю прихильність, організувавши протягом життя низку таких гуртків, поширених географічно від Олександрії до Західної Європи.

У рамцях першої частини заходу – лекторію – українські інтелектуали й дослідники філософії Чижевського презентували лекції щодо філософії, часу, світу і, що важливо, спільноти вченого. Найкраще і про учасників, і про представлені в першій частині заходу теми, свідчить програма лекторію:

1. Ірина Валявко, к. ф. н. (Інститут філософії ім. Г. Сковороди НАН України), «Праця Юрія Бойка-Блохіна “Дмитро Іванович Чижевський в контексті доби”»;
2. Інна Голубович, д. ф. н. (Одеський національний університет імені Мечникова), «Феномен дружби у вітчизняній інтелектуальній традиції: Дмитро Чижевський та Георгій Флоровський»;
3. Таїсія Сидорчук, к. і. н. (Науково-дослідний центр орієнталістики імені Омеляна Пріцака при НАУКМА), «Дмитро Чижевський та Омелян Пріцак: науково-творчі взаємини вчених світового рівня ХХ століття»;
4. Віталій Хромець, д. ф. н. (ГО «Несторівський центр»), «Дмитро Чижевський як коменськознавець»;
5. Олександр Савчук, к. ф. н. (Центр українських студій та краєзнавства імені П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна), «Кейс квартири Юрія Шевельова у Харкові».

Зокрема, лекція п-ї Ірини Валявко стала своєрідним вступом до читання виданої до ювілею філософа праці Юрія Бойка-Блохіна «Дмитро Іванович Чижевський» [Бойко-Блохін 2024], яка була перекладена з німецької Миколою Лопатою, упорядкована Олександром Чудновим, видана завдяки проєкту *Майстерня Чижевських* і презентована п. Олегом учасникам заходу.

У другій частині читань – публічній дискусії «Чижевський: повернення» – взяли участь лектори, а також запрошені спікери – публічні філософи, засновники й організатори освітніх і культурних проєктів, представники *Майстерні Чижевських* і міської влади Олександрії: Олександр Філоненко, Андрій Мельник, Олег Панібратенко, Ірина Чемерис і сам автор цих рядків, який поєднав роль доповідача і модератора. Протягом дискусії ми обговорили способи повернення і, сказати метафорично, перевплетення до полотна сучасного культурного простору України видатних постатей української інтелектуальної культури, зокрема ХХ ст. Важливо, що в обговоренні ішлося не лише про стратегії, пов’язані з традиційною культурою пам’яті, а й про ті, що стосуються культури практикування. Ірина Валявко і Таїсія Сидорчук поділилися досвідом культивування пам’яті через дослідження та організацію меморіальних дослідницьких інституцій. Інна Голубович розповіла про задум, а також досвід організації і проведення конкурсу та премії ім. Неллі Іванової-Георгієвської – уже протягом багатьох років однієї з важливих «точок входу» для молодих фахівців у серйозні жанри дослідницької роботи. Олександрові Савчуку йшлося про практику організації тематичних резиденцій на прикладі резиденцій, організовуваних у квартирі Юрія Шевельова. Олександр Філоненко, Віталій Хромець і Андрій Мельник наголосили на практиках неформальної освіти, а також на значущості популяризації постатей нашої культури поза Україною і залученості до відповідної міжнародної співпраці. Я ж у своєму виступі, який також стосувався культури пам’яті через залучення до певних культурних практик, говорив про свій філософський курс для підлітків не лише як про спосіб оживлення пам’яті про Чижевського, а й як про важливий компонент неформальної громадянської освіти саме для молодих українців. Олег Панібратенко поділився досвідом роботи *Майстерні Чижевських*

ких і планами майбутніх проєктів, а також наголосив на важливості комунікації та співпраці різних сил і груп, зацікавлених у процесах культурного будівництва в Олександрії й Україні загалом. Ірина Чемерис розповіла про міські проєкти, спрямовані на меморіалізацію Чижевського та розвиток культури в Олександрії.

Окрім того, на заході були представлені українські видавництва та їхні книжки. Зокрема йдеться про книжки видавництва Дух і Літера, Видавець Олександр Савчук, ІМЕКС-ЛТД. Важливо відзначити, що кожне з видавництв підготувало для представлення на заході добірку книг, особливо релевантних ключовим векторам культурного розвитку сучасної Олександрійської громади: філософія, історія української культури, історія і теорія театру, гуманітарні дослідження різних напрямів.

Більшість аудиторії заходу склали містяни Олександрії, Кропивницького та жителі Кропивниччини: краєзнавці, освітяни, працівники культурних установ, учнівська молодь. Проте, на заході також були гості з інших міст, академічних закладів і культурних осередків України, зокрема аспіранти КНУ ім. Шевченка, Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, члени спільноти Cowo.guru та ін. Принагідно додаю, що ті, хто не зміг відвідати захід особисто, зможуть ознайомитися зі всіма матеріалами у книзі, яку ми зараз упорядковуємо і яка, сподіваюся, невдовзі побачить світ у видавництві Дух і Літера.

Прикметно, що наймасштабніший, наскільки мені відомо, захід на вшанування ювілею вченого відбувся саме в його рідному місті й був організований спільними зусиллями саме громадськи активних сил, приватних проєктів, експертного середовища та місцевої влади. Як на мене, саме цей «чотирикутник» співпраці відображає ту конфігурацію, в якій, за умов очевидної кризи системи центрального державного менеджменту, зокрема й менеджменту науки, культури й освіти, можливе створення чогось справжнього. Адже саме в цьому «чотирикутнику» горизонтальної співпраці нам ідеться не про дотримання іррелевантних суті справи формально-бюрократичних вимог, що душать усе живе, а про створення справді якісного не-банального й не-імітативного культурного продукту, який має загальну цінність і при цьому присвячений конкретній спільноті, у даному випадку – спільноті Олександрії. Упевнений: те, що роблять п. Олег Панібратенко і *Майстерня Чижевських*, цей формат «чотирикутника» співпраці, який вони вибудовують, і ті проєкти, які вдається реалізовувати в його рамках, могли би стати моделлю роботи усіх продуктивних сил українського суспільства.

Зрештою, і ми усвідомлюємо це зараз із особливою гостротою, наш час – це не власність і не особистий ресурс, а безцінний дар, викуплений для нас у смерті, який ми повсякчас маємо виправдовувати. І саме тому свідоме українство в нині відносно безпечному тилу не може марнувати ані миті з викупленого для нього військом часу. Натомість кожен момент цього часу воно має присвячувати справжньому: *турботі* про справжнє, *творенню* справжнього, *служінню* справжньому у своєму житті й праці, своєму суспільстві.

Щиро вдячний п. Олегу за дружбу, спілкування й усе те, що нам уже вдалося й що ще вдасться зробити разом. Саме це надихає й додає віри в не даремність нашої справи, в її важливість для нас як вільного суспільства. Вдячний усім лекторам і учасникам заходу, зустріч і спілкування з якими стали для мене великою радістю. Дякую міській владі Олександрії за співпрацю і підтримку дійсно вартісних ініціатив, а також за гостинність. І, звісно ж, дякую Спільноті, адже без неї вся ця історія, яку я спробував у цьому дописі дуже коротко описати, просто не мала би шансу відбутись.

Сподіваюся, що такі заходи стануть традиційними для Олександрії й щороку даватимуть таку ж колосальну енергію й натхнення, а саму Олександрію зроблять ще одним важливим центром інтелектуального тяжіння на мапі України!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бойко-Блохін, Ю. (2024). *Дмитро Іванович Чижевський*. Кропивницький : ІМЕКС-ЛТД.
- Давіденко, І. (2023). «Вправність і відповідальність мислення: філософський курс для учнів середньої і старшої школи». *Sententiae*, 42(3), 211-214. <https://doi.org/10.31649/sent42.03.211>
- Опря, П. (2023). Перше зібрання спільноти Sententiae. *Sententiae*, 42(2), 208-210. <https://doi.org/10.31649/sent42.02.208>

Одержано 10.04.2024

REFERENCES

- Bojko-Blochyn, J. (2018). *Dmytro Ivanovych Chyzhevsky*. [In Ukrainian]. Kropyvnytskyi: IMEX-LTD.
- Davidenko, I. (2023). "Dexterity and responsibility of thinking: a philosophical course for middle and high school students". [In Ukrainian]. *Sententiae*, 42(3), 211-214. <https://doi.org/10.31649/sent42.03.211>
- Oprya, P. (2023). The first meeting of the Sententiae community. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 42(2), 208-210. <https://doi.org/10.31649/sent42.02.208>

Received 10.04.2024

Illia Davidenko

On friendship, commemorating Dmytro Chyzhevsky's anniversary, and the life of the community

Report on the commemoration of the 130th anniversary of Dmytro Chyzhevsky in Oleksandria on April 3-4, 2024 and the activity of the "MaYSTernya Chyzhevskyh" (Chyzhevsky Workshop) project.

Ілля Давіденко

Про дружбу, вшанування ювілею Дмитра Чижевського і життя спільноти

Повідомлення про заходи на вшанування 130-річного ювілею Дмитра Чижевського 3-4 квітня 2024 р. в Олександрії та діяльність проекту *Майстерня Чижевських*.

Illia Davidenko, postgraduate student at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Ілля Давіденко, аспірант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

e-mail: illia.davidenko@gmail.com
